

Biznesa augstskola Turība

Gvido Lošaks

PROMOCIJAS DARBA KOPSAVILKUMS

**GRUPAS UZNĒMUMU INTEREŠU ATBILSTOŠA
ATZĪŠANA EIROPAS SAVIENĪBĀ**

Studiju programmā Tiesību zinātne

**Izstrādāts zinātniskā doktora grāda iegūšanai
Tiesību zinātnes nozarē
Eiropas Savienības tiesību apakšnozarē**

Rīga 2024

Promocijas darbs izstrādāts Biznesa augstskolas Turība Juridiskajā fakultātē laika posmā no 2021. gada līdz 2024. gadam.

Zinātniskais vadītājs:

Dr. iur.: **Dalia Perkumienē**

Zinātniskais konsultants (ja tāds ir):

Dr. ____: (**vārds, uzvārds**)

Darba recenzenti:

- 1) Dr.hist. **Valdis Blūzma**, Biznesa augstskola Turība
- 2) Dr.iur. **Jānis Grasis**, Rīgas Stradiņa universitāte
- 3) Assoc. prof dr. **Jurgita Grigienē**, Vitautas Magnus Universitāte, Kauņa, Lietuva

Promocijas darba aizstāvēšana notiks Biznesa augstskola Turība Tiesību zinātnes nozares promocijas padomes atklātā sēdē **2025. gada 10.janvārī plkst. 14:00** Biznesa augstskola Turība, Rīgā, Graudu ielā 68, C 205 telpā.

Ar promocijas darbu un tā kopsavilkumu var iepazīties Biznesa augstskola Turība bibliotēkā, Rīgā, Graudu ielā 68.

Tiesību zinātnes nozares promocijas padomes priekšsēdētāja:

Dr.iur.: **Ingrīda Veikša**

Tiesību zinātnes nozares promocijas padomes sekretāre:

Dr. iur: **Kristīne Neimane**

© Gvido Lošaks, 2024
© **Biznesa augstskola Turība, 2024**

IEVADS

Promocijas darbā tiek pētīta grupas uzņēmumu interešu atbilstoša atzīšana Eiropas Savienībā (ES). Grupas uzņēmumu intereses ES līmenī netiek atzītas un ES dalībvalstīm ir pretrunīgi mehānismi tās regulēšanai. Nacionālajos un starptautiskajos ekonomikas tirgos dominē grupas uzņēmumi.¹ ES iekšējā tirgus mērķis ir veicināt ekonomisko integrāciju starp ES dalībvalstīm, lai tirgus dalībnieki varētu bez ierobežojumiem brīvi darboties pāri robežām un pilnībā gūt labumu no visas ekonomikas. Tiesiskā fragmentācija grupas interešu atzīšanā var kļūt par ierobežojumu ES iekšējā tirgus darbībai.

Līdz šim Latvijas tiesību zinātnē nav veikts neviens nozīmīgs akadēmisks pētījums par grupas uzņēmumiem. ES līmenī netiek atzītas grupas uzņēmumu intereses, tāpēc juridiskā literatūrā grupas uzņēmumiem tiek pievērsta uzmanība tiem jautājumiem, kas ir harmonizēti ES, kā piemēram, uzņēmumu dibināšana/izmaiņas, kapitāla prasības, informācijas atklāšana, banku tiesības, nodokļu tiesības un grāmatvedība. Ņemot vērā visu iepriekš minēto, komercietībās pašreizējā literatūrā trūkst atsevišķu pētījumu par grupas uzņēmumu interešu atzīšanu ES, neraugoties uz identificētajām problēmām ar vienota regulējuma trūkumu. Promocijas darba teorētiskā vērtība un novitāte izpaužas grupas uzņēmumu teorijas veidošanā. Praktiskajā aspektā darba novitāte izpaužas kā Francijas, Nīderlandes, Itālijas, Vācijas, Portugāles, Latvijas un Spānijas grupas uzņēmumu interešu atzīšanas regulējumu salīdzinoša analīze. Promocijas darbā tiek pētīta arī grupas uzņēmumu atzīšanas tiesiskās fragmentācijas ES dalībvalstu praksēs ietekme uz ES iekšējo tirgu. Citiem vārdiem sakot, padziļināti tiek pētīts, vai tiesiskā fragmentācija ir atbalstāma, vai tā tomēr ierobežo ES iekšējo tirgu. Promocijas darbā ir sniegti ES rīcības pasākumi grupas uzņēmumu interešu atzīšanā, veicot reformas tiesību sistēmā.

Promocijas darba mērķis ir noteikt atbilstošu grupas uzņēmumu interešu atzīšanu ES. Promocijas darba uzdevumi ir:

1. Izvērtēt vai grupas uzņēmumi ir regulēti ES līmenī;
2. Analizēt kā ES dalībvalstis atzīst grupas uzņēmumu intereses;
3. Izpētīt tiesisko fragmentāciju grupas interešu atzīšanā;
4. Izvērtēt ES dalībvalstu grupas uzņēmumu interešu atzīšanas prakses ietekmi uz ES iekšējo tirgu;
5. Analizēt ES rīcības pasākumus, lai atzītu grupas uzņēmumu intereses.

¹ Hadden, T. (1984). Inside Corporate Groups. *International Journal of the Sociology of Law*. Volume 12. P. 271.

Promocijas darba pētījuma jautājums ir, kā grupas uzņēmumu interešu atzīšana ES ietekmēs grupas uzņēmumus?

Promocijas darbā ir izmantota analītiskā pētniecības metode. Grupas uzņēmumu regulējumus var iedalīt vairākos modeļos, tādēļ salīdzinošā pētniecības metode, ļauj noskaidrot atšķirības starp ES dalībvalstu praksēm grupas uzņēmumu interešu atzīšanā. Lai izprastu tiesību normu jēgu un mērķi, tiek izmantotas tiesību normu interpretācijas metodes - gramatiskā, vēsturiskā, teleoloģiskā un sistemātiskā. Promocijas darbā ir izmantota arī sistemātiskā pētniecības metode, lai vispusīgi izpētītu grupas uzņēmumu interešu atzīšanu tiesiski fragmentētā tirgū. Izstrādājot secinājumus, ir piemērota loģiskā pētniecības metode, lai izvērtētu esošā regulējuma piemērotību.

Ierobežotā promocijas darba apjoma dēļ 2. sadaļā “Grupās uzņēmumu interešu atzīšana ES dalībvalstu nacionālajā līmenī” aprobežojas ar Francijas, Nīderlandes, Itālijas, Vācijas, Portugāles, Latvijas un Spānijas regulējumiem. ES dalībvalstu regulējumus grupas uzņēmumu interešu atzīšanā var iedalīt trīs modeļos. Francija ir izveidojusi “*grupas aizsardzību*”, bet Nīderlande ne tikai to ir ieviesusi, bet arī papildinājusi. Savukārt Vācija ir izveidojusi kompensācijas modeli un Latvija to ir tehniski pārtulkusi un paplašinājusi tiesību akta piemērošanas jomu. Arī Portugāle ir ieviesusi Vācijas kompensācijas modeli, bet to ir izdarījusi ar būtiskām atšķirībām. Itālija ir pārgājusi no Vācijas kompensācijas modeļa uz Francijas grupas aizsardzības modeļa, taču to ir ieviesusi kā tiesību aktu, nevis judikatūras atziņu. Spāniju var pieskaitīt trešajam modelim, kas neatzīst grupas uzņēmumu intereses, jo pieturas pie tradicionālajām uzņēmējdarbības prezumpcijām un atziņām. Ņemot vērā iepriekš minēto, promocijas darba secinājumi ir apstiprināti un ticami, lai tos varētu atzīt par vispārīgiem visā ES.

Promocijas darba apjoms ir 130 lappuses. Darbs sastāv no četrām galvenajām nodaļām, to apakšnodaļām, secinājumi un priekšlikumi. Ievads ir veltīts tiesiskas vides raksturojumam grupas uzņēmumu interešu atzīšanā nacionālajā un ES līmenī, lai noteiktu pētījumu objektu, pētījuma priekšmetu, pētījuma jautājumu, darba mērķi, praktisko ieguldījumu un teorētisko novitāti. Pirmajā promocijas darba nodaļā ir analizēta grupas uzņēmumu interešu atzīšanas normatīvā bāze ES līmenī. Otrajā nodaļā ir aplūkota ES dalībvalstu regulējumi grupas interešu atzīšanā un tiek noteikts, vai pastāv tiesiskā fragmentācija. Trešajā nodaļā tiek vērtēta tiesiskās fragmentācijas ietekme uz ES iekšējo tirgu. Ceturtajā nodaļā tiek pētītas ES iespējas novērst tiesisko fragmentāciju, kas apdraud ES iekšējā tirgus darbību.

DARBA SATURS

1. GRUPAS UZŅĒMUMU DEFINĪCIJA EIROPAS SAVIENĪBAS TIESĪBĀS

Promocijas darba pirmajā nodaļā tiek vērtēts, vai grupas uzņēmumi tiek regulēti ES tiesībās. ES tiesību akti atturas no grupas uzņēmumu definīcijas noteikšanas Komerctiesībās, līdz ar ko šī jautājumu regulēšana ir atstāta ES dalībvalstu nacionālo tiesību aktu kompetencē. Ir izveidojusies situācija, ka tiesiskais regulējums, kas attiecas uz grupas uzņēmumiem, dažādu ES dalībvalstu tiesību sistēmās ir definēts atšķirīgi. Taču grupas uzņēmumu darbība ir regulēti citās ES tiesību jomās, kā piemēram, grāmatvedība, nodokļi, nodarbinātība, konkurence, valsts atbalsts, datu aizsardzība, publiskie iepirkumi u.c. Šajās jomās ir atrodama grupas uzņēmumu definīcija ES tiesībās. Ir svarīgi uzsvērt, ka dotās uzņēmumu grupas definīcijas citās jomās neuzliek par pienākumu ES dalībvalstīm to piemērot arī Komerctiesībās.

“Grāmatvedības direktīvā” (angliski: “*The Accounting Directive*”) ir definēti grupas uzņēmumi (2. panta 9., 10. un 11. punkts un 22. pants).² Grāmatvedības direktīvas definīcijas pamatā ir kontroles jēdziens. Šis pats jēdziens tiek izmantots arī, definējot “kontrolētu uzņēmumu” “Atklātības direktīvās” (angliski: “*The Transparency Directive*”) 2. panta 1. punktā, f apakšpunktā,³ kontrolējošo uzņēmumu *Eiropas Uzņēmumu padomes direktīvās* (angliski: “*Directive on European Works Council*”) 3. pantā,⁴ kā arī “vienotu uzņēmumu” *de minimis Regulas* (angliski: *de minimis Regulation*) 2. panta, 2. punktā.⁵ Jāatzīmē, ka Vispārīgās datu aizsardzības regulas preambulas 48. pantā (pārziņu tiesības nosūtīt personas datus citiem grupas uzņēmumiem) un 37. panta 2. punktā (datu aizsardzības speciālista iecelšana) ir noteikta grupas privilēģija, kuru raksturo grupas uzņēmumu intereses.⁶

² Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2013/34/ES (2013. gada 26. jūnijs) par noteiktu veidu uzņēmumu gada finanšu pārskatiem, konsolidētajiem finanšu pārskatiem un saistītiem ziņojumiem, ar ko groza Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2006/43/EK un atceļ Padomes Direktīvas 78/660/EEK un 83/349/EEK Dokumenti attiecas uz EEZ. Pieņemts 2013.gada 29.jūnijā. Publicēts Eiropas Savienības Oficiālajā Vēstnesī L 182/19.

³ EIROPAS PARLAMENTA UN PADOMES DIREKTĪVA 2004/109/EK (2004. gada 15. decembris) par atklātības prasību saskaņošanu attiecībā uz informāciju par emitentiem, kuru vērtspapīrus atļauts tirgot regulētā tirgū, un par grozījumiem Direktīvā 2001/34/EK. Pieņemts 2004.gada 31.decembrī. Pēdējie grozījumi 2023.gada 5.janvārī. Publicēts Eiropas Savienības Oficiālajā Vēstnesī L390/38.

⁴ EIROPAS PARLAMENTA UN PADOMES DIREKTĪVA 2009/38/EK (2009. gada 6. maijs) par to, kā izveidot Eiropas Uzņēmumu padomi vai procedūru darbinieku informēšanai un uzklaušīšanai Kopienas mēroga uzņēmumos un Kopienas mēroga uzņēmumu grupās (pārstrādāta versija) (Dokuments attiecas uz EEZ). Pieņemts 2016.gada 4.maijā. Publicēts Eiropas Savienības Oficiālajā Vēstnesī L 122/28.

⁵ Komisijas Regula (ES) Nr. 1407/2013 (2013. gada 18. decembris) par Līguma par Eiropas Savienības darbību 107. un 108. panta piemērošanu de minimis atbalstam Dokumenti attiecas uz EEZ. Pieņemts 2013.gada 24.decembrī. Pēdējie grozījumi 2020.gada 27.jūlijā. Publicēts Eiropas Savienības Oficiālajā Vēstnesī L 352/1.

⁶ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2016/679 (2016. gada 27. aprīlis) par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti un ar ko atceļ Direktīvu 95/46/EK (Vispārīgā datu aizsardzības regula) (Dokuments attiecas uz EEZ). Pieņemts 2016.gada 4.maijā. Publicēts Eiropas Savienības Oficiālajā Vēstnesī L 119/1.

ES konkurences tiesībās Eiropas Savienības Tiesa (EST), interpretējot Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) 101. un 102. pantu, ir secinājusi, ka uzņēmumu grupa ir jāuzskata par vienu uzņēmumu,⁷ taču nepietiek tikai ar to, ka pastāv kontrole, tai ir jābūt arī faktiski īstenotai.⁸ Solidarās atbildības nolūkos ES konkurences tiesībās ir ieviesta vienas saimnieciskās vienības doktrīna. ES nodokļu tiesībās katrs uzņēmums tiek atzīts par atsevišķu nodokļu subjektu, bet dažos gadījumos attiecībā uz uzņēmumu grupām EST ir pieļāvusi atkāpi: 1) gadījumā, ja meitasuzņēmums darbojas kā mātesuzņēmuma palīgstruktūra;⁹ 2) cieši saistīti darījumi starp uzņēmumiem.¹⁰ ES Maksātnešpējas tiesībās EST ir norādījusi, ka ar to, ka uzņēmumu kontrolē cits uzņēmums, nepietiek, lai atspēkotu pieņēmumu, ka uzņēmuma galvenais interešu centrs ir uzņēmuma juridiskās adreses atrašanās vietā.¹¹ Turklāt prezumpciju par galveno interešu centru nevar atspēkot arī ar kopējiem aktīviem vai finanšu kontiem.¹² Ir svarīgi uzsvērt, ka kontrole pār uzņēmumu nav īpaši redzama trešām personām.

ES publisko iepirkumu tiesībās EST ir lēmusi, ka grupas uzņēmumiem var būt dažādas formas un mērķi, kas pats par sevi nenozīmē, ka meitasuzņēmumam nav autonomijas un neatkarības noteikt savu saimniecisko darbību un komercpolitiku, tostarp, lai saņemtu publiskā iepirkuma līgumu. Turklāt kontrole, kas balstīta uz balsstiesībām vai īpašumtiesībām, vēl pati par sevi nenozīmē, ka grupas uzņēmumiem ir saskaņotas rīcības publisko iepirkumu procedūrā.¹³ Uzņēmumu pārejas lietās EST pilnībā integrētus grupas uzņēmumus uzskata par atsevišķām juridiskām personām.¹⁴ Konkurences tiesību doktrīnas par vienu saimniecisko vienību jeb vienu tirgus dalībnieku netiek piemērota uzņēmumu pārejas darba tiesībās, jo pretējā gadījumā grupas uzņēmumu tiktu atzīti par vienu darba devēju. Lai noteiktu pašnodarbināto tirdzniecības aģentu atlīdzību gadījumā, ja tiek izbeigts tirdzniecības aģenta līgums, EST ir konstatējusi, ka komercdarījumu tiesiskās noteiktības un drošības labad grupas

⁷ Eiropas Savienības Tiesas 1996.gada 24.oktobra spriedums lietā C-73/95 P, Viho Europe BV pret Eiropas Komisiju, 51.punkts.

⁸ Eiropas Savienības Tiesas 2011. gada 13.jūlija spriedums lietā T-132/07, Fuji Electric Co. Ltd (anciennement Fuji Electric Holdings Co. Ltd) pret Eiropas Komisiju, 182 un 183 punkts.

⁹ Eiropas Savienības Tiesas 1997. gada 20. februāra spriedums lietā C-260/95, Commissioners of Customs and Excise pret DFDS A/S, 23 un 26.punkts

¹⁰ Eiropas Savienības Tiesas 2008.gada 21.februāra spriedums lietā C-425/06, Ministero dell'Economia e delle Finanze pret Part Service Srl., 51. un 57.punkts.

¹¹ Eiropas Savienības Tiesas 2006.gada 2.maija spriedums lietā C- 341/04, Eurofood IFSC Ltd. (Eurofood case), 36.punkts.

¹² Eiropas Savienības Tiesas 2011.gada 15.decembra spriedums lietā C-191/10, Rastelli Davide e C. Snc pret Jean-Charles Hidoux, 37. un 38.punkts.

¹³ Eiropas Savienības Tiesas 2009.gada 19.maija spriedums lietā C-538/07, Assitur Srl pret Camera di Commercio, Industria, Artigianato e Agricoltura di Milano, 31. un 32.punkts.

¹⁴ Eiropas Savienības Tiesas 1999.gada 2.decembra spriedums lietā C-234/98, G. C. Allen and Others pret Amalgamated Construction Co. Ltd, 17.punkts.

uzņēmumi nav uzskatāma par vienu saimniecisko vienību.¹⁵ EST par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu civillietās un komercietās ir atzinusi, lai gan no Komerctiesību viedokļa mātesuzņēmums un meitasuzņēmums ir neatkarīgi, tas pats nosaukums un tā pati vadība rada iespaidu, ka darījumi tiek slēgti ar filiāli, aģentūru vai citu atkarīgu uzņēmumu.¹⁶

Kamēr Komerctiesībās prevalē uzņēmumu juridiskās nošķirtības doktrīna, citās ES tiesību nozarēs pārsvarā tiek izmantota Grāmatvedībās direktīvas noteiktais kontroles jēdziens. Konkurences tiesību doktrīna par vienu saimniecisko vienību ir funkcionāla pieeja, kas vērsta uz ekonomiskās identitātes noteikšanu, neskatoties uz juridiskās nošķirtības doktrīnu, visaptveroši izvērtējot mātesuzņēmumu kontroles ietekmi uz meitasuzņēmuma rīcību tirgū. No EST judikatūras var secināt, ka konkurences tiesību vienas saimnieciskās vienības doktrīnu var piemērot starpdisciplināri, ja tā ir saderīga ar konkrētā tiesiskā regulējuma mērķi un darbības jomu.

2. EIROPAS SAVIENĪBAS DALĪBVALSTU REGULĒJUMI GRUPAS INTEREŠU ATZĪŠANĀ

Otrajā nodaļā tiek analizēts kā ES dalībvalstis atzīst grupas uzņēmumu intereses un tiek pētīta tiesiskā fragmentācija grupas uzņēmumu interešu atzīšanā. Starp ES dalībvalstu grupas uzņēmumu definīciju regulējumiem prevalē divi jēdzieni. Kontroles jēdziens ir visbiežāk izmantotais grupas uzņēmumu definīcijas regulējums, saskaņā ar kuru grupas uzņēmumu struktūra pastāv, pastāv, ja ir vismaz viens no šādiem apstākļiem: 1) balsstiesību vairākums citā uzņēmumā; 2) vienošanās ar citiem dalībniekiem vai akcionāriem par balsstiesību vairākumu; 3) tiesības iecelt vai atsaukt lielāko daļu no valdes vai padomes locekļiem. Šādas grupas uzņēmumu definīcijas pazīmes ir atrodamas Grāmatvedības direktīvas 22. panta 1.punktā.¹⁷ EST ir secinājusi, ka kontrole parasti rodas, ja pieder daļu vairākums. Arī daļu mazākums var nodrošināt kontroli, ja ir piešķirtas papildus tiesības.¹⁸ Izšķirošas ietekmes

¹⁵ Eiropas Savienības Tiesas 2009.gada 26.marta spriedums lietā C-348/07, Turgay Semen pret Deutsche Tamoil GmbH, 31.punkts.

¹⁶ Eiropas Savienības Tiesas 1987.gada 9.decembra spriedums lietā 218/86, SAR Schotte GmbH pret Parfums Rothschild SARL, 15.punkts.

¹⁷ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2013/34/ES (2013. gada 26. jūnijs) par noteiktu veidu uzņēmumu gada finanšu pārskatiem, konsolidētajiem finanšu pārskatiem un saistītiem ziņojumiem, ar ko groza Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2006/43/EK un atceļ Padomes Direktīvas 78/660/EEK un 83/349/EEK. Dokuments attiecas uz EEZ. Pieņemts 2013.gada 29.jūnijā. Publicēts Eiropas Savienības Oficiālajā Vēstnesī L 182/19.

¹⁸ Eiropas Savienības Tiesas 2011.gada 12.jūlija spriedums lietā T-132/07, Fuji Electric Co. Ltd (anciennement Fuji Electric Holdings Co. Ltd) pret Eiropas Komisiju, 183. punkts.

jēdziens ne tikai ietver kontroles jēdzienu, bet nošķir arī dažādas tās formas, kā piemēram, pārvaldes līgums, peļņas nodošanas līgums, pārvaldes un peļņas nodošanas līgums un līdzdalība. Var secināt, ka kontroles un izšķirošas ietekmes jēdzieni vienlaikus var pastāvēt pat vienā jurisdikcijā. Izšķirošas ietekmes jēdziens paplašina kontroles jēdzienu. Izšķirošas ietekmes jēdziens ir atrodams tikai tajās ES dalībvalstīs, kurās ir atsevišķi grupas uzņēmumu tiesību akti, kā piemēram, Vācijā, Latvijā un Portugālē, bet to darbības joma mainās. Vācijā izšķirošas ietekmes jēdzienu piemēro gan akciju sabiedrībām, gan sabiedrībām ar ierobežotu atbildību, jo Akciju Sabiedrības likuma noteikumi par koncerna līgumiem ir piemērojami arī uz sabiedrībām ar ierobežotu atbildību. Latvijā izšķirošas ietekmes jēdziens ir paplašināts un tiek attiecināts arī uz fiziskām personām (Koncernu likuma 1. panta, 8. punkts).¹⁹ Portugālē izšķirošas ietekmes jēdziens ir piemērojams tikai sabiedrībām ar ierobežotu atbildību (*Código das Sociedades Comerciais (CSC)* 481. pants).²⁰ ES dalībvalstīs, kurās grupas uzņēmumu regulējums ir noteikts ar judikatūras atziņām, nevis atsevišķu tiesību aktu, kā piemēram, Francijā un Nīderlandē, pieturas pie kontroles jēdziena, un to darbības joma ir vienota un aptver visus kapitālsabiedrības veidus. Savukārt Spānijā, kurai nav atsevišķs grupas uzņēmumu regulējums, papildus kontroles jēdzienam grupas uzņēmumus raksturo arī subordinācija un koordinācija. Iemesls, kādēļ pastāv būtiskas atšķirības starp kontroles jēdzienu un izšķirošas ietekmes jēdzienu, ir tāds, ka Grāmatvedības direktīva ir harmonizējusi kontroles jēdzienu, bet izšķirošas ietekmes jēdziens ir ietverts tiesību aktos, kas līdzsvaro valstu uzņēmējdarbības modeļus ar akcionāru/dalībnieku un kreditoru aizsardzību.

Grupās interešu atzīšanu var iedalīt divās kategorijās. Valstis, kuru grupas uzņēmumu regulējums ir balstīts uz Francijas *Rozenblum* doktrīnu, uzskata, ka atsevišķa grupas uzņēmumu regulējuma kodifikācija apdraudētu grupas uzņēmumu darbošanās efektivitāti un meitasuzņēmumi kļūtu par mātesuzņēmumu filiāli. Kreditoru un mazākumdalībnieku aizsardzība nav pietiekams pamats, lai neaizsargātu grupas uzņēmumu interešu īstenošanu. Šīs ES dalībvalstis ir ieviesušas elastīgu tiesisko regulējumu grupas uzņēmumu interešu īstenošanai. Valstis, kuras seko Vācijas *Konzernrecht* modelim, ir izstrādājušas atsevišķus tiesību aktus, kas regulē grupas uzņēmumus, taču vispārīgi neatzīst grupas uzņēmumu intereses, kreditoru un mazākumdalībnieku interešu aizsardzības labad. Tā pamatā ir atziņa, ka autonomās vai neatkarīgās sabiedrībās kreditoru un mazākumdalībnieku intereses netiek

¹⁹ Koncernu likums. Pieņemts 23.03.2000. Stājies spēkā 27.04.2000. Publicēts Latvijas Vēstnesis, 131/132, 13.04.2000.; Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs, 9, 04.05.2000. Pēdējie grozījumi 14.04.2006.

²⁰ Código das Sociedades Comerciais Decreto-Lei n.º 262/86 de 2 de Setembro. Alterações: Lei n.º 49/2018, de 14 de Agosto. Diário da República n.º 201/1986, Série I de 1986-09-02.

apdraudētas, bet savukārt grupas uzņēmumos kreditoru un mazākumdalībnieku intereses ir pakļautas mātesuzņēmumu izšķirošai ietekmei, kas rada būtisku ekonomisko interešu konfliktu un ir riska avots. Taču meitasuzņēmumu izolācija no grupas darbībām un tās pasargāšanu no jebkādiem riskiem samazina arī ieguvumu, ko tā var gūt no atrašanās grupā.

ES dalībvalstu kreditoru aizsardzības mehānismi, kas ir ieviesti, pamatojoties uz Vācijas *Konzernrecht*, ir raksturojami kā kompensācijas mehānismi, jo mātesuzņēmumam ir jāsedz visi meitasuzņēmumu zaudējumi – Vācijā *Aktiengesetz (AktG)* 302. pants²¹ un piemērojams arī sabiedrībām ar ierobežotu atbildību, Latvijā Koncernu likuma 20. pants,²² Portugāle *CSC* 502. pants,²³ kā arī radītie zaudējumi par neizdevīgu darījumu vai veikt citu tai neizdevīgu pasākumu – Vācijā *AktG* 317. pants²⁴ un Latvijā Koncernu likuma 33. pants.²⁵ ES dalībvalstu kreditoru aizsardzības mehānismi, kas ir ieviesti, ievērojot Francijas *Rozenblum* doktrīnu, ir elastīgāki un tos var raksturot kā grupas aizsardzību. Tās priekšnoteikumi ir vērsti uz finansiālās stabilitātes saglabāšanu, nedrīkst izraisīt maksātnespēju un ir jānovērš vai jāaizsargā no nodarītā kaitējuma. Nepārprotami kompensācijas mehānismi efektīvāk aizsargā kreditoru intereses pirms maksātnespējas procesa, savukārt *Rozenblum* doktrīnā kreditoru interešu aizstāvība ir atstāta maksātnespējas un deliktu ietvaros.

No vienas puses, kompensācijas kreditoru aizsardzības mehānisms grupas uzņēmumos ir pamatoti kritizēts, jo trūkst cēloņsakarība starp īstenotu kontroli un zaudējumiem. Tas ir arī iemesls kādēļ grupas uzņēmumu līgumi tiek reti noslēgti. Turklāt, zaudējumu apmērs par neizdevīgiem darījumiem un citiem neizdevīgiem pasākumiem ir grūti nosakāms, jo nevar viennozīmīgi noteikt konkrēta darījuma ietekmi. Var secināt, ka kompensācijas mehānisms kreditoru aizsardzībai rada gan papildus administratīvo slogu, gan izmaksas. Vācijā attiecībā uz *de facto* sabiedrībām ar ierobežotu atbildību grupām netiek piemērots kompensācijas mehānisms, bet tiek piemēroti citi meitasuzņēmuma interešu ievērošanas noteikumi, tai skaitā kapitāla saglabāšanas noteikumi. Portugālē *de facto* grupas tiek izslēgtas no kompensācijas mehānisma. Itālijā *Rozenblum* doktrīna ir papildināta ar kompensācijas mehānismu, kura

²¹ Stock Corporation Act. Adopted on 6 September 1965, published in Federal Law Gazette I, P. 1089. Amended by Article 9 of the Act of 17 July 2017, published in Federal Law Gazette I P. 2446.

²² Koncernu likums. Pieņemts 23.03.2000. Stājies spēkā 27.04.2000. Publicēts Latvijas Vēstnesis, 131/132, 13.04.2000.; Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs, 9, 04.05.2000. Pēdējie grozījumi 14.04.2006.

²³ Código das Sociedades Comerciais Decreto-Lei n.º 262/86 de 2 de Setembro. Alterações: Lei n.º 49/2018, de 14 de Agosto. Diário da República n.º 201/1986, Série I de 1986-09-02.

²⁴ Stock Corporation Act. Adopted on 6 September 1965, published in Federal Law Gazette I, P. 1089. Amended by Article 9 of the Act of 17 July 2017, published in Federal Law Gazette I P. 2446.

²⁵ Koncernu likums. Pieņemts 23.03.2000. Stājies spēkā 27.04.2000. Publicēts Latvijas Vēstnesis, 131/132, 13.04.2000.; Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs, 9, 04.05.2000. Pēdējie grozījumi 14.04.2006.

ietvaros finansiāla stabilitāte jānodrošina, sedzot grupas uzņēmumu interešu īstenošanas negatīvās sekas, un, lai mazinātu administratīvo slogu un izmaksas, zaudējumus var kompensēt arī netieši ar vispārīgajiem ieguvumiem no atrašanās grupā.

No otras puses, kompensācijas mehānismi paredz mātesuzņēmuma tiešu atbildību, savukārt *Rozenblum* doktrīna neparedz tādu, izņemot Itāliju, kur mātesuzņēmums ir tieši atbildīgs pret kreditoriem par grupas interešu īstenošanu. Papildus kompensācijas mehānismi paredz atklātības jeb pārredzamības noteikumus, kā piemēram, atkarības ziņojums Vācijā *AktG* 312. pants²⁶ un Latvijā Koncernu likuma 33. pants.²⁷ Lai gan Itālijā ir ieviesta *Rozenblum* doktrīnas grupas aizsardzība, papildus ir noteikts nosacījums sastādīt atkarības ziņojumu, atbilstoši *Codice Civile* 2497. panta trešajai daļai.²⁸ Šiem noteikumiem būtu jānostiprina kreditoru interešu aizsardzību, tomēr problemātika ar konkrētu darījumu izcelšanu, kuri ir neizdevīgi, apdraud arī pārskatu jeb ziņojumu precizitāti.

ES dalībvalstu mazākumdalībnieku aizsardzību var iedalīt trīs kategorijās: 1) vairākuma tiesību ierobežošana; 2) individuālās tiesības; 3) mazākuma tiesības. Ja grupas uzņēmumu intereses netiek atzītas, tad mazākumdalībniekiem netiek piešķirta papildus aizsardzība, pamatojoties uz pieņēmumu, ka uzņēmumu autonomās intereses ir aizsargātas, ierobežojot citu interešu īstenošanu. Tomēr šis pieņēmums neatbilst patiesībai, jo, ņemot vērā kontroles jēdzienu, meitasuzņēmums nevar efektīvi izvairīties no mātesuzņēmuma norādījumiem un mazākumdalībnieku intereses var tikt apdraudētas. Ja grupas uzņēmumu intereses netiek pienācīgi atzītas, tad mazākumdalībniekiem, lai aizsargātu savas intereses, ir jāpaļaujas uz instrumentiem, kas nav piemēroti grupas uzņēmumu interešu īstenošanas gadījumiem. Ir arī tādas ES dalībvalstis, kas atzīst grupas uzņēmumu intereses, kā piemēram, Francija un Nīderlande, bet nav ieviesušas atsevišķus aizsardzības mehānismus mazākumdalībniekiem. Lai arī dalībnieku lojalitātes pienākums pret sabiedrību, ļaunprātīgu tiesību izmantošanas aizliegums un valdes pienākums rīkoties kā krietniem un rūpīgiem saimniekiem ir piemērojami arī grupas uzņēmumos, tomēr tiesas šos principus un pienākumus piemēro ar piesardzību grupas uzņēmumu lietās. Tāpat atlīdzība par grupas uzņēmuma pamešanu jeb izstāšanos (angliski: “*exit rights*”), akciju (kapitāla daļu) atpirkšana (angliski: “*buy out rights*”) un ikgadējais atlīdzinājums par palikšanu grupas uzņēmumā neietilpst

²⁶ Stock Corporation Act. Adopted on 6 September 1965, published in Federal Law Gazette I, P. 1089. Amended by Article 9 of the Act of 17 July 2017, published in Federal Law Gazette I P. 2446.

²⁷ Koncernu likums. Pieņemts 23.03.2000. Stājies spēkā 27.04.2000. Publicēts Latvijas Vēstnesis, 131/132, 13.04.2000.; Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs, 9, 04.05.2000. Pēdējie grozījumi 14.04.2006.

²⁸ Codice Civile. REGIO DECRETO 16 marzo 1942, n. 262. Approvazione del testo del Codice civile. (042U0262) (Gazzetta Ufficiale n.79 del 4-4-1942).

iepriekš minēto principu un pienākumu darbības jomā. Pretēji minētajam, Vācijas *Konzernrecht* paredz plašus mazākumdalībnieku aizsardzības instrumentus, tai skaitā, grupas uzņēmuma pamešanu, akciju (kapitāla daļu) atpirkšanu un ikgadējo atlīdzinājumu par palikšanu grupas uzņēmumā.

3. GRUPAS INTEREŠU JĒDZIENS UN TĀ IETEKME UZ EIROPAS SAVIENĪBAS IEKŠĒJO TIRGU

Trešajā nodaļā ir pētīta ES dalībvalstu grupas interešu atzīšanas regulējumu ietekme uz ES iekšējo tirgu. Pārrobežu uzņēmumu grupā katras ES dalībvalsts regulējums ir jāpārbauda atsevišķi, tāpēc ieguldījumi šādu uzņēmumu dibināšanā un pārvaldīšanā ir lielāki. Lai gan lielas uzņēmumu grupas var segt šādas izmaksas, kas saistītas ar darbību tiesiski fragmentētā tirgū, un dažkārt pat gūt no tā labumu, mazi un vidēji uzņēmumi ne vienmēr to var izdarīt. Ņemot vērā atbildības riskus un nenoteiktību (kas izriet no dažādiem regulējumiem), mātesuzņēmums, visticamāk, dos norādījumus meitasuzņēmumam, kas veicinās dalībnieku vai akcionāru īstermiņa peļņu.

Parasti grupas dalībnieki (juridiskās personas) savu likviditāti pārvalda autonomi. Šāda pieeja ir būtiski neizdevīga gan grupas, gan katra grupas dalībnieka autonomajām interesēm, jo katrs uzņēmums atsevišķi maksā procentus par savām saistībām un noguldījumiem. Lai grupas uzņēmumos samazinātu izmaksas, mātesuzņēmums var uzņemties pārvaldīt visas grupas likviditāti, bet tas prasa izveidot dārgu un sarežģītu infrastruktūru (piemēram, izveidot iekšējo banku vai kases pārvaldības uzņēmumu). Pastāv finanšu inovācija (angliski; “*cash pooling*”), kurā tiek noslēgti starpuuzņēmumu līgumi ar banku, kurā tiek apvienoti uzņēmumu grupas līdzekļi un izveidota grupas iekšējā pozīcija komisijas maksu piemērošanai un procentu aprēķināšanai (samazinot darījumu izmaksas). Ņemot vērā to, ka nav ES tiesību akts, kas harmonizētu grupas uzņēmumu interešu atzīšanu, pārrobežu naudas līdzekļu apvienošana ir sarežģīta.

Grupās uzņēmumu interešu atzīšanas tiesiskās fragmentācijas dēļ mātesuzņēmums var būt spiests atvērt filiāli, nevis meitasuzņēmumu, lai samazinātu izmaksas un veicinātu valdes iespējas īstenot grupas uzņēmumu intereses. Tiesiskā fragmentācija ES dalībvalstu nacionālajās sistēmās novirza mātesuzņēmumu lēmumu pieņemšanu no “reāliem” ekonomiskiem ieguvumiem un izmaksām uz Komerctiesību apsvērumiem, tas ir, grupas interešu īstenošanu. Ir svarīgi uzvērt, ka grupas uzņēmumu interešu atzīšanas kontekstā filiāles atvēršana nevis meitasuzņēmuma dibināšana tiesību sistēmu atšķirības dēļ nediskriminē

ārvalstu uzņēmumus, jo tiek piemērota, nenodalot vietējos no ārvalstu uzņēmumiem. Taču tiesiskā fragmentācija kavē efektīvu resursu izmantošanu un preču un pakalpojumu pieejamību ES iekšējā tirgū.

ES vispārējā tiesiskā vide veicina regulējumu konkurenci. Regulējumu konkurence var radīt sacensību uz augšu (angliski: “*race to the top*”) vai uz leju (angliski: “*race to the bottom*”). ES dalībvalstis grupas uzņēmumu interešu atzīšanas regulējumu konkurencē piedalās, lai aizsargātu nacionālo tirgu, tas nozīmē, ka ES dalībvalsts necenšas palielināt uzņēmumu inkorporāciju jeb dibināšanu tās jurisdikcijā, bet gan tieši pretēji cenšas saglabāt jau dibinātos un darbojošos uzņēmumus tās jurisdikcijā. Pat ar nodibinātajām ES brīvībām pastāv kultūras, valodas un citi praktiski šķēršļi uzņēmuma pārvietošanai. Līdz ar ko mātesuzņēmums, visticamāk, pielāgosies konkrētām pārvaldības prasībām, nevis pārvietosies uz citu jurisdikciju. ES dalībvalstu Komerctiesību attīstība un vēsturiski izveidojušās atziņas kavē grupas interešu atzīšanas progresu. Regulējumu konkurence bez ES iejaukšanās pati par sevi nevar šo stagnācijas problēmu atrisināt.

ES brīvība veikt uzņēmējdarbību nodrošina labvēlīgākas tiesas jeb regulējumu meklēšanu. Labvēlīgāka regulējumu meklēšana ir definēta kā rīcība, kuru uzņēmēji izmanto pārrobežu darbībās, lai gūtu labumu no dalībvalstu regulējuma atšķirībām.²⁹ Mātesuzņēmums, tāpat kā jebkurš cits racionāls investors, pirms meitasuzņēmuma vai filiāles izveides apsver attiecīgās jurisdikcijas priekšrocības. Brīvība veikt uzņēmējdarbību darbības joma paredz tikai tiesības izvēlēties tiesības, nevis piemērojamo noteikumu saturu. Pamatojoties tikai uz piemērojamiem ES dalībvalstu nacionālajiem noteikumiem, var tikt veikta peļņas novirzīšana, aktīvu iztīrīšana un pārvešana vai jebkāda cita veida ļaunprātīgas tiesību izmantošanas grupas uzņēmumu interešu īstenošanas laikā. Ja ES tiesību īstenošana atbilst ES tiesību mērķim un uzdevumam, tad ES tiesību ļaunprātīga izmantošana nenotiek, jo tā ir likumīga piešķirto tiesību īstenošana. Labvēlīgāku dalībvalsts regulējumu priekšrocību izmantošana nav uzskatāma par ES tiesību ļaunprātīgu izmantošanu.

²⁹ Schammo, P. (2008). Arbitrage and Abuse of Rights in the EC Legal System. *European Law Journal*. Volume 14, Issue 3. P. 353. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0386.2008.00417.x>

4. GRUPAS INTEREŠU ATZĪŠANA EIROPAS SAVIENĪBĀ

Ceturtajā nodaļā tiek pētīti ES rīcības pasākumi, lai atzītu grupas uzņēmumu intereses ES dalībvalstīs. Tiesisko fragmentāciju grupas uzņēmumu interešu atzīšanā var novērst tikai ES dalībvalstu regulējumu harmonizācija. Priekšrocība, izvēloties Regulu kā tiesību aktu grupas uzņēmumu interešu atzīšanai, ir tā, ka tai nav nepieciešama nekāda veida pārveidošana vai implementācija, kas pilnīgi izslēgtu regulējumu atšķirību. Trūkums, izvēloties Direktīvu kā tiesību aktu grupas uzņēmumu interešu atzīšanai, ir tas, ka tā nodrošina tikai minimālos standartus, kurus var grozīt, atbilstoši ES dalībvalsts tiesību sistēmas prasībām, kas, tomēr, pilnīgi neizslēdz regulējumu atšķirību. Regulas priekšrocība ar tiešu implementāciju ir vienlaikus arī problēma, jo, atbilstoši LESD 352. pantam, ir nepieciešams panākt Eiropas Savienības Padomes vienprātīgu atbalstu.³⁰ Apsvērumi par grupas uzņēmumu interešu atzīšanu visās ES dalībvalstīs ir līdzīgi un risinājumi nav dažādi, kā arī atšķirības regulējumos ir vairāk tehniskas dabas nekā pēc būtības. Līdz ar ko, ja grupas uzņēmumu interešu atzīšana tiek nodalīta no citiem grupas uzņēmumu jautājumiem, tas var ievērojami palielināt ES dalībvalstu atbalsta iespējas Regulas pieņemšanai. ES Ietiekumi par grupas uzņēmumu interešu atzīšanu ir tikai pagaidu instruments, nevis galīgais tiesību akts.

ES tiesību aktā par grupas uzņēmumu interešu atzīšanu ir jānosaka grupas uzņēmumu definīcija, lai nodrošinātu vienotu tiesību aktu darbības jomu visā ES. Turpretī, nenosakot grupas uzņēmumu definīciju ES tiesību aktā, joprojām saglabātu atšķirības nacionālajos regulējumos un ES dalībvalstīs, grozot nacionālos likumus, varētu izvairīties no tiesību akta darbības jomas. Var izdalīt trīs grupas uzņēmumu izveides veidus: 1) līdzdalība; 2) kontrole; 3) kontroles īstenošana. Līdzdalības gadījumā nevar prioritizēt grupas uzņēmumu intereses. Ja pastāv kontrole, grupas intereses var tikt īstenotas, bet to var arī neizmantot. Ja tiek īstenota kontrole, tad uzņēmums kļūst par grupas saimniecisku vienību, kas atrodas vienas vadības pakļautībā, un grupas intereses tiek īstenotas. Definējot grupas uzņēmumu, ir nepieciešams arī noteikt kāds jēdziens kalpos par tās juridisko bāzi. ES dalībvalstīs tiek izmantoti divi atšķirīgi jēdzieni - kontrole un izšķiroša ietekme. Starp izšķirošās ietekmes jēdziena ES dalībvalstīm nepastāv vienota piemērošanas darbības joma, bet savukārt starp kontroles jēdziena ES dalībvalstīm tāda pastāv. Tādēļ vairāk ES dalībvalstīs piemēro tieši kontroles jēdzienu, kas arī tiek ieviests ES tiesību aktos.

³⁰ Līguma par Eiropas Savienības darbību konsolidētā versija. Pieņemts 13.12.2007. Publicēts Eiropas Savienības Oficiālajā Vēstnesī C 326/47.

Grupas uzņēmumu interešu definīcija ir arī būtiska, jo tā veido meitasuzņēmumu autonomijas aizsardzību un ierobežo ļaunprātīgas tiesību izmantošanas riskus. Grupas uzņēmumu līgumi ir atrodami tikai tajās ES dalībvalstīs, kuras ir ieviesušas Vācijas *Konzernrecht* un arī tur tie tiek reti noslēgti. Vispārīgi ierobežojumi ir atbilstoši nacionālajām tiesībām, jo īpaši kompensācijas mehānismu piemērošanas ietvaros, taču to iekļaušana ES tiesību aktā tikai vairāk veicinātu ES dalībvalstu regulējumu atšķirības. Francijas *Rozenblum* doktrīna noteic, ka grupas uzņēmumu intereses ir savstarpēji saistīta komercdarbība, kas ir balstīta uz vienotu politiku jeb stratēģiju grupas uzņēmuma ietvaros. Francijas *Rozenblum* doktrīna ir pietiekami elastīga, lai to varētu ieviest visās ES dalībvalstīs, bet tik un tā rada noteiktu standartu grupas interešu definēšanai.

Lai īstenotu grupas uzņēmumu intereses, mātesuzņēmumam ir jāspēj nodibināt centralizētu vadību. Instrumentu trūkums tiešas vadības nodibināšanai neliedz mātesuzņēmumam savām interesēm pakļaut meitasuzņēmumu. Līdz ar ko ir jāatzīst mātesuzņēmuma tiesības dot norādījumus vai instrukcijas meitasuzņēmumam. Ņemot vērā kontroles jēdzienu, mātesuzņēmuma dotajiem norādījumiem vai instrukcijām ir jābūt saistošām. Arī neizdevīgiem norādījumiem vai instrukcijām ir jābūt saistošiem, jo grupas uzņēmumiem ir ne tikai slogs, bet arī priekšrocības.

Kreditoru aizsardzībai ir būtiska nozīme, jo kapitāls plūst tur, kur tas ir vislabāk aizsargāts. Kreditori nevar novērst uzņēmuma (debitora) finansiālās grūtības (maksātnespēju), taču kreditori, lai aizsargātu savas intereses, var nodrošināt vai nostiprināt savas saistības. Saistību nodrošināšana vai nostiprināšana nevar aizstāt pilnīgi efektīvu kreditoru aizsardzības tiesisko regulējumu. ES dalībvalstu regulējumos nav atrodama grupas uzņēmumu atbildība, jo tas ir pretrunā juridiskās nošķirtības un ierobežotas atbildības principiem, līdz ar ko kreditoriem ir jāapmierina savu prasījumi pret uzņēmumu, ar kuru tie tieši ir nodibinājuši saistības. Ierobežota atbildība aizsargā dalībniekus no papildus atbildības par racionālu saimniecisko darbību, bet tai nebūtu jāaizsargā dalībnieki no atbildības, kas izriet no ļaunprātīgas tiesību izmantošanas. Mātesuzņēmums nav atzīstams par pasīvu investoru, jo tas izmanto *de facto* kontroli un diversificē risku. Meitasuzņēmuma kreditoru intereses skar mātesuzņēmumu kontroles īstenošana. Mātesuzņēmuma atbildības paplašināšana par meitasuzņēmumu, lai aizsargātu kreditoru intereses, nevar tikt atzīta par pamatotu visos gadījumos, jo grupas uzņēmumu struktūra ir likumīga un tās izveidei ir racionāls iemesls ierobežot riskus, kas savukārt veicina kapitāla plūsmu.

Grupas uzņēmumu interešu īstenošana apdraud netikai meitasuzņēmuma kreditorus, bet arī tās mazākumdalībniekus. ES atzīst, ka dalībnieku aizsardzībai (jo īpaši to dalībnieku

aizsardzība, kur ir vājākā pozīcijā) ir būtiska nozīme ES iekšējā tirgus ilgtspējai un rentabilitātei.³¹ Var secināt, ka ir nepieciešami papildus aizsardzības mehānismi grupas uzņēmumu mazākumdalībniekiem. Meitasuzņēmumā mazākumdalībnieku aizsardzība ir nepieciešama pret mātesuzņēmuma kontroles īstenošanu, jo ieguvumu un slogu sadale grupā pati par sevi neaizsargā mazākumdalībniekus. Pretējā gadījumā mātesuzņēmums var izmantot kontroli meitasuzņēmumā, lai gūtu labumu, bet ar citiem dalībniekiem tajā nedalīties. Galvenā problēma grupas uzņēmumu mazākumdalībnieku aizsardzībā ir ES dalībvalstu regulējumu atšķirības, kuras var tikt ļaunprātīgi izmantotas. ES dalībvalstu aizsardzības mehānismi lielā mērā ir balstīti uz tiesu praksi un judikatūru, kas nespēj radīt vēlamo noteiktību.

DARBA REZULTĀTU APROBĀCIJA

Autora publicētie zinātniskie raksti par promocijas darba tēmu:

1. Losaks, G, Perkumienė, D. (2023). Recognition of group interest and its impact on creditor and minority shareholder protection/ Grupės interesų pripažinimas ir jo poveikis kreditorių ir smulkiųjų akcininkų apsaugai. Kaunas Forestry and Environmental Engineering University of Applied Sciences: Forestry and landscape management. Volume 22, issue 2. PP. 215 – 222. Available at: [https://www.kmaik.lt/uploads/BIBLIOTEKA/MK/Mi%C5%A1kininkyst%C4%97_ir%20_kr_astotvarka_2023_2_\(22\)P.pdf](https://www.kmaik.lt/uploads/BIBLIOTEKA/MK/Mi%C5%A1kininkyst%C4%97_ir%20_kr_astotvarka_2023_2_(22)P.pdf)
2. Losaks, G (2023). Legal Act for Recognising the Interest of the Group. Journal of Turiba University: *Acta Prosperitatis*. Volume 14, issue 1. PP. 112 – 122. <https://doi.org/10.37804/1691-6077-2023-14-112-122>
3. Lošaks, G. (2022). The regulation issues of a group of companies in Latvia/ Īmonių grupės Latvijoje reguliavimo klausimai. Kaunas Forestry and Environmental Engineering University of Applied Sciences: Forestry and landscape management. Volume 20, issue 1. PP. 106 – 113. Available at: [https://www.kmaik.lt/uploads/BIBLIOTEKA/MK/Mi%C5%A1kininkyst%C4%97_ir%20_kr_astotvarka_2022_1_\(20\)P.pdf](https://www.kmaik.lt/uploads/BIBLIOTEKA/MK/Mi%C5%A1kininkyst%C4%97_ir%20_kr_astotvarka_2022_1_(20)P.pdf)

³¹ Eiropas Komisija. (2012). Komisijas Paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un Sociālo Lietu Komitejai un Reģionu Komitejai Rīcības Plāns: Eiropas uzņēmējdarbības tiesības un korporatīvā vadība – mūsdienīgs tiesiskais regulējums akcionāru lielākai iesaistīšanai un noturīgāku uzņēmumu veidošanai. COM(2012) 740 final. 9. lpp.

4. Lošaks, G. Perkumienė, D. (2022). LATVIAN APPROACH OF RECOGNISING THE INTEREST OF THE GROUP. IS THERE A NEED FOR AMMENDMENTS? Zaporizhzhia National University in HUMANITIES STUDIES. PP. 146 – 152. <https://doi.org/10.26661/hst-2022-11-88-15>

5. Lošaks, G. (2022). The recognition of the interest of the group in Latvian Group of Companies Law. Journal of Turība University: *Acta Prosperitatis*, Volume 13, issue 1. PP. 63-75. <https://doi.org/10.37804/1691-6077-2022-13-63-75>

Uzstāšanās ar referātiem starptautiskajās zinātniskajās konferencēs:

1. “The definition of the group of companies in European Union” in the international scientific conference Contemporary legal problems and challenges in the context of international law 2024, in Lithuania, Vilnius, January 7, 2024.

2. “Recognising the Interest of the Group at the European Union’s Level” in the International Scientific Conference RELEVANT ISSUES OF ENVIRONMENT MANAGEMENT 2023, in Lithuania, Kaunas, on 27th and 28th April, 2023.

3. The presentation of “The Legal Act for Recognising the Interest of the Group” in the XXIV International Scientific conference CHANGE – THE BASIS OF A SUSTAINABLE SOCIETY, in Latvia, Riga, on 19th April 2023.

4. “The Concept of the Interest of the Group and Its Impact on the European Union Business Environment” in the 4th Edition of the International Conference on Tourism Research, under the theme of “Renewing Tourism in Post Crisis Times Between the Right to Travel and Sustainability” in Marrakech, Morocco on October 10th and 12th, 2022.

5. “The recognition of the interest of the group and its impact on creditor and minority shareholder protection” in Kazimieras Simonavicius University the 2nd International Conference “Problems and Challenges of Contemporary Law in the Context of International law” in Vilnius, Lithuania on 4th and 5th May, 2022.

6. “The Regulation Issues of Group of Companies in Latvia” in the Kaunas Forestry and Environmental Engineering University of Applied Science International Scientific Conference “Relevant Issues of Environment Management” in Lithuania, Kaunas, on 2nd and 3rd May, 2022.

7. “The recognition of the interest of the group in Latvian Group of companies law” in the Turība University XXIII International Scientific Conference "Communication and Development of Interdisciplinary Competences in the Digital Age" in Latvia, Riga, on 20th and 21th April, 2022.

GALVENIE DARBĀ IZMANTOTIE ZINĀTNISKIE LITERATŪRAS AVOTI

1. The High Level Group of Company Law Experts. (2002). Report of the High Level Group of Company Law Experts on a Modern Regulatory Framework for Company Law in Europe ('Winter Group Report'). PP. 165.
2. Embid Irujo, J.M. (2005). Trends and Realities in the Law of Corporate Groups. *European Business Organization Law Review (EBOR)*. Volume 6, Issue 1. PP. 65 – 91.
3. Reflection Group on the future of EU company law. (2011). Report of the Reflection Group on the Future of EU Company Law ('Reflection Group Report'). PP. 82.
4. European Company Law Experts (ECLC). (2012). The Future of European Company Law (response to the European Commission's Consultation).
5. Conac, P.H. (2013) Director's Duties in Groups of Companies – Legalizing the Interest of the Group at the European Level. *European Company and Financial Law Review (ECFR)*. Volume 10, issue 2. PP. 194 – 226.
6. Hopt, K.J. (2015). A comparative Study on the Economics, Law and Regulation of Corporate Groups. European Corporate Governance Institute (ECGI) Working Paper Series in Law No. 286/2015. PP. 40.
7. European Company Law Experts (ECLC). (2016). A proposal for reforming group law in the European Union – Comparative observations on the way forward.
8. Teichmann, C. (2016). Towards a European Framework for Cross-Border Group Management. *European Company Law*. Volume 13, issue 5. PP. 150 - 157.
9. The Informal Company Law Expert Group (ICLEG). (2016). Report on the recognition of the interest of the group.
10. Manóvi, R. M. (2020). Groups of Companies: A Comparative Law Overview. *Ius Comparatum - Global Studies in Comparative Law*. Springer. PP. 694.

SECINĀJUMI, PRIEKŠLIKUMI UN AIZSTĀVĒŠANAI IZVIRZĪTĀS TĒZES

ES nav atzītas grupas uzņēmumu intereses un pastāv tiesiskā fragmentāciju starp ES dalībvalstu grupas uzņēmumu interešu atzīšanas regulējumiem. ES dalībvalstīs prevalē trīs modeļi grupas uzņēmumu interešu atzīšanā. Francijas *Rozenblum* modelis nosaka grupas aizsardzību, kuras ietvaros tiek atzītas grupas uzņēmumu intereses. Vācijā *Konzernrecht* paredz kompensācijas mehānismu, kurš principā neatzīst grupas uzņēmumu intereses. Trešais modelis, saskaņā ar uzņēmumu juridisko nošķirtību, noteic, ka katrs uzņēmums tiek vērtēts kā neatkarīga juridiska persona un grupas intereses netiek atzītas. Neatkarīgi no ES dalībvalsts izvēlēta grupas uzņēmumu regulēšanas modeļa, meitasuzņēmums nevar izvairīties no mātesuzņēmumu kontroles īstenošanas. Tiesiskā fragmentācija grupas uzņēmumu interešu atzīšanā palielina izmaksas pārrobežu uzņēmējdarbībai, veicina dalībnieku peļņas īstermiņa optimizāciju, nevis uzņēmuma ilgtermiņa ilgtspēju un rentabilitāti, ierobežo pārrobežu grupas uzņēmumu līdzekļu apvienošanu, kā arī kavē efektīvu resursu izmantošanu un apdraud preču un pakalpojumu pieejamību ES iekšējā tirgū. Ir nepieciešamība pēc vienota regulējuma grupas uzņēmumu interešu atzīšanā, jo grupas uzņēmumu regulējumu attīstība ir apstājusies (stagnācija). Līdz ar ko regulējumu konkurence bez ES iejaukšanās nevar nodrošināt vienotu regulējumu grupas uzņēmumu interešu atzīšana visās ES dalībvalstīs. Ņemot vērā visu iepriekš minēto, tiesisko fragmentāciju ES dalībvalstu regulējumos, var novērst tikai ar harmonizācijas procesu ES, kura ietvaros tiek atzītas grupas uzņēmumu intereses, nodrošinot papildus aizsardzības mehānismus kreditoriem un mazākumdalībniekiem. Promocijas darbā ir ne tikai izstrādāti secinājumi un priekšlikumi, bet arī ES tiesību akta projekts par grupas uzņēmumu interešu atzīšanu.

Pamatojoties uz veikto pētījumu promocijas darbā, tiek izvirzīti šādi secinājumi un priekšlikumi aizstāvēšanai:

Secinājums Nr.1

Lai gan ES dalībvalstu regulējumi attiecībā uz grupas uzņēmumu interešu atzīšanu ir tiesiski fragmentēti, apsvērumi par kreditoru un mazākumdalībnieku aizsardzību, kā arī efektīvu resursu izmantošanu ir nemainīgi. Lai panāktu vēlamo rezultātu, proti, vienotu pārrobežu regulējumu, ir nepieciešami ne tikai vispārīgi noteikumi grupas interešu atzīšanai, kreditoru un mazākumdalībnieku interešu aizsardzība, bet arī šo noteikumu vienvērtībai visās ES dalībvalstīs. Ņemot vērā, ka grupas uzņēmumu interešu atzīšanai ir pārrobežu ietekme, ES dalībvalsts pašas par sevi, regulējot nacionālās tiesības, nevar novērst tiesisko fragmentāciju,

tādēļ ir nepieciešams pieņemt ES tiesību aktu, ar kuru atzītu grupas uzņēmumu intereses. ES Direktīvā noteiktie minimālie standarti var tikai daļēji novērst ES dalībvalstu regulējumu tiesisko fragmentāciju. ES Ieteikumiem nav juridiski saistošs spēks, tāpēc tie neveicina tiesību aktu tuvināšanu un ir piemērotāki kā pagaidu juridisks instruments, nevis kā galīgais tiesību akts. Tā vietā ES vajadzētu ieviest vienotu noteikumu kopumu, kas pilnībā novērstu tiesisko fragmentāciju ES dalībvalstu regulējumos.

Priekšlikums Nr.1

Lai mazinātu tiesiskās fragmentācijas negatīvās sekas un uzlabotu vidi pārrobežu uzņēmējdarbībai, tiek ierosināts pieņemt ES Regulu par grupas uzņēmumu atzīšanu, atbilstošu LESD 352. panta nosacījumiem. ES Regulas nosaukums: Grupas Uzņēmumu Interesu Atzīšana.

Secinājums Nr.2

Lai nodrošinātu vienotu piemērošanu visās ES dalībvalstīs, ES Regulā par grupas uzņēmumu interešu atzīšanu būtu skaidri jādefinē gan grupas uzņēmumi, gan to intereses. Grupas uzņēmumu un tas interešu definīcijas noteiktu ES Regulas darbības jomu. Ņemot vērā ES vēsturisko attīstību grupas uzņēmumu interešu atzīšanā, ES dalībvalsts neatbalsta citas ES dalībvalsts grupas uzņēmumu tiesību aktu transponēšanu kā supranacionālu tiesību aktu, tāpēc ES Regulā izmantojamajiem terminiem ir jābūt neitrāliem, lai izvairītos no neparedzētās sakritības ar konkrētu ES dalībvalsts regulējumu. Termins “koncerns” ir cieši saistīts ar Vācijas *Konzernrecht*, bet termins “saistīti uzņēmumi” asociējas ar anglosakšu tiesību sistēmu (paražu tiesību sistēma). Termins “grupa” ir neitrāls, jo tas nav saistīts ne ar vienu konkrētu tiesību sistēmu. Tāpat ES dalībvalstis, kuras atzīst kompensācijas mehānismu, grupas dalībniekus sauc par valdošo vai kontrolējošo uzņēmumu un atkarīgās vai kontrolētās sabiedrības. Šiem terminiem arī ir cieša saistība ar Vācijas *Konzernrecht* sistēmu. Savukārt terminiem “mātesuzņēmums” un “meitasuzņēmums” nav saistības ar konkrētu tiesību sistēmu un tajā pašā laikā ir jau zināmi un atrodami ES grāmatvedības un nodokļu tiesību aktos, tas ir, Grāmatvedības Direktīva un Mātesuzņēmuma/Meitasuzņēmuma Direktīva.

Lai noteiktu ES Regulas darbības jomu grupas interešu atzīšanā, grupas uzņēmumu definīcijai jābūt balstītai uz kontroles jēdzienu, nevis izšķirošas ietekmes jēdzienu, jo kontroles jēdziens definē grupas uzņēmumus, bet izšķirošas ietekmes jēdziens nodibina nosacījumus centralizētai vadībai un peļņas novirzīšanai, kas būtu jāregulē citos ES Regulas pantos, tas ir, regulējot kreditoru un mazākumdalībnieku aizsardzību, kā arī tiesības dot norādījumus. Pastāv

būtiskas atšķirības starp ES dalībvalstu uzņēmējdarbības veikšanas formām. Lai nodrošinātu vienādu ES Regulas darbības jomu visās ES dalībvalstīs, grupas uzņēmumu definīcijai ir jāaptver visas ES dalībvalstu juridisku personu formas. Ievērojot meitasuzņēmumu neatkarību un ļaunprātīgu tiesību izmantošanu, grupas uzņēmumu intereses var īstenot savstarpēji saistītas komercdarbības ietvaros, pamatojoties uz saskaņotu un kopīgu politiku.

Priekšlikums Nr.2

ES Regulas Preambulā noteikt grupas uzņēmumu definīcijas un tās interešu juridisko pamatojumu, mērķi un būtību. ES Regulas 1. pantā noteikt grupas interešu atzīšanas darbības jomu. Grupas uzņēmuma definīciju veidot no mātesuzņēmuma un meitasuzņēmumu definīcijām. Papildus pārejas un nobeiguma noteikumos iekļaut Eiropas Komisijas tiesības atjaunināt ES dalībvalstu uzņēmumu juridisko formu sarakstu, saskaņā ar LESD 290. pantu.

Secinājums Nr. 3

Grupas uzņēmumu intereses var īstenot tikai tad, ja grupas darbības var veicināt ar centralizētu vadību. Ar citiem vārdiem sakot, lai īstenotu grupas uzņēmumu intereses ir jāparedz tiesības vadīt citus uzņēmumus. Grupas uzņēmumi tiek veidoti saskaņā ar kontroles jēdzienu, līdz ar ko tiesības dot norādījumus var tikt attiecinātas tikai uz dalībniekiem, kas nozīmē to, ka mātesuzņēmumam ir jābūt piešķirtām tiesībām dot norādījumus saviem meitasuzņēmumiem. Dotajiem norādījumiem ir jābūt saistošam spēkam, lai nodrošinātu grupas interešu ievērošanu ES iekšējā tirgū, kurā nav vienota regulējuma uzņēmumu pārvaldībā. Samērīga ieguvumu un sloga sadale starp grupas uzņēmumiem pieļauj, ka norādījumi var būt nelabvēlīgi vai neizdevīgi meitasuzņēmumam. Tomēr, lai izvairītos no tiesību ļaunprātīgas izmantošanas, ir jānosaka arī norādījumu izdošanas ierobežojumi: 1) tie nedrīkst būt pretrunā ES dalībvalsts tiesību aktiem; 2) tie nedrīkst būt pretrunā statūtiem; 3) tie atbilst grupas kopējām interesēm; 4) tie neapdraud uzņēmuma pastāvēšanu (maksātspēju). Terminam “norādījumi” nav negatīvas konotācijas (neitrāls), tāpēc to var izmantot ES Regulā, lai atzītu grupas uzņēmumu intereses.

Priekšlikums Nr.3

ES Regulas Preambulā par grupas interešu atzīšanu paredzēt juridisko pamatu, kā arī tiesību sniegt norādījumus mērķi un būtību. ES Regulas par grupas interešu atzīšanu 3. pantā noteikt tiesības dot saistošus norādījumus mātesuzņēmumam un noteikt tam ierobežojumus.

Secinājums Nr. 4

Grupas uzņēmumu interešu īstenošana apdraud kreditoru intereses, tas ir, ietekmē uzņēmumu maksāspēju, jo īpaši, ja meitasuzņēmums pilda mātesuzņēmumu norādījumus, kuri ir nelabvēlīgi vai neizdevīgi. Līdz ar to kreditoru intereses ir papildus jāaizsargā ar ES Regulu par grupas uzņēmumu interešu atzīšanu. Taču paplašināta atbildība nevar nonākt pretrunā juridiskajai nošķirtībai un ierobežotas atbildības principiem. Lai gan mātesuzņēmuma vispārējā atbildība par visiem meitasuzņēmumu zaudējumiem būtu pretrunā juridiskajai nošķirtībai un ierobežotas atbildības principiem, atbildība tikai par mātesuzņēmuma nelabvēlīgiem vai neizdevīgiem norādījumiem veicinātu vēlamo kohēzijas līmeni.

Priekšlikums Nr. 4

ES Regulas Preambulā par grupas uzņēmumu interešu atzīšanu paredzēt kreditoru aizsardzības juridisko pamatu, mērķi un būtību, kā arī nošķirt valdes un uzņēmuma atbildību. Ieviest ES Regulā par grupas uzņēmumu interešu atzīšanu 4. pantu, kas paredz mātesuzņēmuma tiešu atbildību par meitasuzņēmumu, zaudējumus var kompensēt arī nākotnē, bet maksātne spējas gadījumā mātesuzņēmums uzņemas zaudējumus par nelabvēlīgiem vai neizdevīgiem darījumiem, kas pārsniedz meitasuzņēmuma iespējas.

Secinājums Nr. 5

Grupas interešu īstenošana skar arī mazākumdalībnieku intereses, tas ir, uzņēmuma rentabilitāti. Ir jānodrošina mazākumdalībniekam pamattiesības uz izstāšanos (angliski: “exit right”), atlīdzība par atstumšanu (angliski: “squeeze – out right”) un pieprasīt sev piederošo akciju (kapitāla daļu) atpirkšanu (angliski: “buy out right”), kā arī tiesības iegūt informāciju. Minēto tiesību iekļaušanu līdzsvarotu grupas uzņēmumu interešu īstenošanu ar mazākumdalībnieku interesēm. Mazākumdalībnieku aizsardzība attiecas gan uz mātesuzņēmumiem, gan meitasuzņēmumiem.

Izstāšanās tiesības nodrošinātu tiesisko regulējumu, saskaņā ar kuru mazākumdalībnieki var pamest grupas uzņēmumu, saņemot atbilstošu atlīdzību. Taču grupas uzņēmumu stabilitāte būtu apdraudēta, ja mazākumdalībnieks varētu izmantot jebkurā laikā izstāšanās tiesības, ja ir nodibināta grupas uzņēmumu attiecības (kontrolē). Līdz ar ko ir jānoteic, ka izstāšanās tiesības var izmantot tikai gadījumos, ja uzņēmums īsteno grupas intereses (kontrolē īstenošana).

Tiesības uz atlīdzību par atstumšanu nosaka vairākuma dalībniekiem tiesības pieprasīt nodot mazākumdalībniekiem savas akcijas (kapitāla daļas) par atbilstošu kompensāciju.

Pastāvot mazākumdalībnieku tiesībām uz izstāšanos, tiesības uz mazākumdalībnieku atstumšanu līdzsvarotu dalībnieku tiesības un pienākumus. Nav reāla ekonomiska ieguvuma no nominālu jeb nelielu mazākumdalībnieku iesaistes grupas uzņēmumos. Taču tas nozīmē, ka atstumšanas tiesības būtu jāierobežo tikai attiecībā uz nomināliem mazākumdalībniekiem.

Vairākuma dalībnieki var nolemt, neizmantojot tiesības uz mazākumdalībnieku atstumšanu, lai izvairītos no kompensācijas maksāšanas mazākumdalībniekiem, jo tiem nav kontroles uzņēmumā. Ja netiek īstenotas grupas uzņēmumu intereses, nominālajiem mazākumdalībniekiem nav pieejami citi tiesību aizsardzības mehānismi. Līdz ar ko nominālajiem mazākumdalībniekiem būtu jāpiešķir tiesības pieprasīt atpirkt tiem piederošās akcijas (kapitāla daļas).

Grupas uzņēmumu interešu atzīšana veicina informācijas asimetriju, tādēļ tiesības iegūt informācijas ir papildus jāaizsargā. ES Regulā par grupas uzņēmumu interešu atzīšanu ir jāparedz juridisku pienākumu uzņēmumu vadībai savlaicīgi sniegt precīzu informāciju par pārskatiem un par tādiem apstākļiem, kas var ietekmēt uzņēmuma vai grupas finansiālo stāvokli. Pieprasījumi iegūt informāciju var būt gan augšupējā, gan lejupējā virzienā.

Priekšlikums Nr. 5

ES Regulas Preambulā par grupas uzņēmumu interešu atzīšanu paredzēt mazākumdalībnieku aizsardzības juridisko pamatu, mērķi un būtību. ES Regulā par grupas interešu atzīšanu 2. pantā ietvert nominālu mazākumdalībnieku definīciju un augšupējo un lejupējo informācijas iegūšanas pieprasījumu. ES Regulas par grupas interešu atzīšanu 5. pantā noteikt tiesības izstāties, atstumt un pieprasīt sev piederošo akciju (kapitāla daļu) atpirkšanu, kā arī tiesības saņemt informāciju.